

XAVIER GUAL

EL GRAN BARÍTON

Columna

XAVIER GUAL
EL GRAN BARÍTON

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: JUNY DEL 2021
© XAVIER GUAL VADILLO, 2021
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2797-5
DIPÒSIT LEGAL: B. 7.505-2021
FOTOCOMPOSICIÓ: TONI CLAPÉS

WWW.COLUMNAEDICIONS.CAT

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

«Cançó d'amor i de guerra»

Des que l'havien enviat al front, en Joan no n'havia vist gaires, de morts, però no li calia per adonar-se que la guerra, a aquelles altures, l'acostava al bàndol dels perdedors. Madurava, en silenci i des de feia dies, la deserció. L'Enric Senillosa, amic de circumstàncies amb qui parlava sovint, com si fos capaç de llegir-li els pensaments, li va proposar de fugir amb ell. Des de l'ofertament, en Joan no va poder pensar en res més. Sol no s'hi hauria atrevit mai, però en companyia d'un altre imprudent potser tindria millor sort que en combat davant dels nacionals. Era conscient que no sabia disparar, i menys encara fer punteria. Així doncs, el pla es va precipitar en poques hores, i al final s'hi va afegir en Pere Baró, un pobre noi que feia dies que ni menjava ni obria la boca. En Senillosa deia que havia emmudit per la por, i si no fos que amb la mirada se li entenia tot, no hauria comptat amb ell. Tots tres ho van planejar discretament mentre feien guàrdia, i a mitja tarda es van posar d'acord per quedar resagats,

com qui no vol la cosa, per no aixecar sospites entre els companys. Que si els feia mal una bota, que si necessitaven orinar, i quan va començar a fer-se de nit van perdre's silenciosament enmig d'uns camps de tarongers. Després van córrer sense rumb, més amb el cor que amb les cames, fins que es van quedar sense alè ni forces per continuar. Calculaven que devien ser a pocs quilòmetres de Castelló, a tocar del front. Deien que la ciutat ja havia estat atacada per les tropes de Franco, i que aquest era l'objectiu principal del coronel Aranda: partir definitivament en dos el territori republicà, a l'espera, pel que es temia, del toc de gràcia de l'aviació alemanya. Els tres desertors, gairebé a les palpentes, es van trobar amb una petita construcció, una alqueria que els va semblar idònia per passar-hi la nit. Abans de res, es van assegurar que no hi hagués ningú pels voltants i després van esbotzar la porta a cops de bota i desesperació fins que hi van poder entrar. Estaven tan excitats que cap dels tres va ser capaç d'aclucar l'ull fins que va fer-se de dia. Van intentar rellevar-se i van menjar unes taronges seques que van trobar al rebost. La nit se'ls va fer infinita, fins al punt que en sortir el sol semblaven somnàmbuls abatuts per un enemic invisible. De sobte, però, el soroll d'algú que arribava els va retornar a la tensió de la guerra. En Senillosa va ser el primer que va incorporar-se i va treure la punta del fusell des del reixat d'una finestra. En Baró, bloquejat per la proximitat del perill, es va estirar a terra, amagat com un cargol dins de la closca. En Joan, per contra, va trobar les forces per arreplegar l'arma i amagar-se rere una taula mentre en Senillosa els demanava silenci amb

un moviment de la mà. Quan aquell senyor va veure la porta de l'alqueria oberta i el canó d'un fusell apuntant-lo des de la finestra, es va aturar i va alçar les mans a poc a poc.

—Això és casa meua. Què voleu?

En Senillosa va mirar ràpidament els companys, i es va adonar que mentre un l'observava atentament, l'altre somiquejava per terra.

—Ve sol? —va preguntar traient el cap per la porta.

L'home, que vestia de pagès, va escopir les restes d'una cigarreta mal feta i va afirmar sense abaixar les mans.

—Ens podria ajudar? —va avançar-se en Joan, intentant transmetre seguretat amb la veu, mentre s'acostava a la posició del company.

—Sou republicans... Castelló encara és vostre.

—Sí, però hem fugit —va dir secament en Senillosa—. Ens pot amagar durant uns dies? Som tres nois que ens han obligat a fer el soldat. Només volem tornar a casa amb les nostres mares.

Van abaixar les escopetes perquè confiés en ells i s'acostés a la porta. Llavors l'home va veure per primera vegada en Baró, que seguia a terra, somiquejant amb el cap entre els genolls. La imatge patètica que oferia el soldat el va estovar.

—Sí, xiquets. Us podria amagar a casa, però —va repassar en Senillosa— primer necessiteu desfer-vos de l'uniforme i de tot el que us pugui delatar. Us deixaré algunes mudes, però no us asseguro res. He sentit a dir que els nacionals estan molt a prop, i n'hi ha uns quants al poble que se'n moren de ganes.

—Si arriben els alemanys amb els avions això serà una matança —va dir en Joan.

—Doncs els vostres també n'han fet, de salvatjades, i la veritat és que no ajuden gaire a guanyar-vos les simpaties del poble. La majoria, a aquestes altures, només volem que això s'acabi —va dir l'home mentre en Senillosa i en Joan es descordaven la camisa—. A dins tinc un armariet amb bates de llaurador, boines i potser un parell de pantalons. Només venia a agafar unes eines i me'n tornava a casa, però al migdia podré recollir-vos i amagar-vos amb el carro buit.

Li van oferir la mà com a símbol de gratitud i ho van aprofitar per presentar-se.

—Miri, jo em dic Enric, Enric Senillosa. Ell és en Joan Gual, i el que està per terra és en Pere Baró.

—Catalans, oi?

En Joan va afirmar amb el cap i li va oferir una altra encaixada mentre en Baró s'alçava penosament, eixugant-se les llàgrimes amb les mànigues de l'uniforme.

—Bé, aquí tothom em coneix com el tio Salvador. Suposo que el nom us semblarà profètic. —Se'ls va mirar amb un somriure sorneguer i paternal—. La veritat és que no sé per què m'he de complicar la vida ajudant-vos. Suposo que si m'haguessin allistat a la vostra edat hauria fet el mateix. Només cal veure-us la cara i com agafeu el fusell per saber que no heu disparat ni un sol tret en tota la punyetera guerra.

—Si ens ajuda li deurem la vida —va dir en Joan, amb un nus a la gola.

L'home el va abraçar abans no arrenqués a plorar i

els va fer entrar a dins l'alqueria. De seguida els va dur a un dels recambrons i els va treure d'un armari tot el que va trobar aprofitable. Després els va deixar un cistell amb un parell de melons, uns crostons de pa i una miqueta de vi ranci, i els va prometre que tornaria tan bon punt tingués preparada la casa.

Cap a mitja tarda, el tio Salvador va complir la seva paraula i va aparèixer amb el carro ple de sacs buits. Va xiular i de seguida els tres desertors van sortir. Els va donar instruccions precises perquè el pla sortís com havia pensat. Tot i així, els soldats es van adonar que l'home expressava preocupació.

—També us porto males notícies. Haurem d'anar amb molt de compte, xiquets, perquè el vostre destacament ronda pel poble i us busquen.

Els ulls d'en Baró van mostrar tant de pànic que els va haver de tancar per no tornar a plorar.

—I ara què farem? —va preguntar en Joan—. Potser és massa arriscat anar-hi.

—Sí, potser el més segur és que us estigueu aquí uns dies més fins que tinguin altres preocupacions més importants.

—Jo aquí no m'hi quedo més dies —va rondinar en Senillosa—. Rastrejaran la zona i no trigaran a trobar-nos. Prefereixo que ens amagui a casa seva, Salvador. A ciutat sempre és més fàcil passar desapercebut. —Va mirar els seus companys—. Jo penso pujar al carro, no sé vosaltres.

En Joan va mostrar-s'hi d'acord mentre arreplegava un càntir d'aigua del carro i en feia un glop a galet.

—Doncs jo em quedaré aquí...

La veu d'en Baró va sonar clara i segura com no l'havien sentit des de feia dies.

—No tornaran enrere. Com a molt sortiran corrent abans de caure morts per les tropes de Franco. I jo pels carrers de Castelló no vull arriscar-me que em reconeixin i em detinguin. —Va notar l'hostilitat d'en Senillosa, però no va cedir en la seva determinació—. Ho sento, nois. Que tingueu sort. I gràcies per deixar-me fugir amb vosaltres.

En Baró va oferir una mà que només va rebre la tímida encaixada d'un dels seus companys. En Joan va intentar que s'ho repensés amb bones paraules i alguna broma, però el noi es va aferrar al fusell i se'n va anar cap a dins. En Salvador els va observar atònit i, tot i que no va dir res, va comprovar com els dubtes els corcaven les voluntats i les tornaven volubles.

—Deixa'l estar, Joan —va intervenir l'Enric—. Si vol anar per lliure ja s'ho farà. El detindran i l'afusellaran sense judici. Almenys que mori abans de delatar-nos, perquè si no el mataré jo mateix.

En Joan no compartia aquelles paraules tan dures, però va intentar sobreposar-se a la decisió per tal de poder avançar en el pla.

—Ja us ho he dit, xiquets, si veniu amb mi us amago a casa meua —va insistir en Salvador—. No crec que ens escorcollin, fins ara no ho ha fet ningú. —Va arrossegant la punta de l'espardenya marcant un semicercle—. A l'alqueria només hi estic alguns matins si he de feinejar amb els tarongers, almenys a casa coneixereu ma germana i la neboda, que són bona gent.

Els dos desertors, sense més dilacions, van pujar al

carro vestits de llauradors mentre s'acomiadaven a la seva manera d'en Baró, que no va contestar ni va tornar a aparèixer. En Joan i l'Enric van seguir les instruccions d'aquell home que els havia caigut del cel com un pare protector. Es van estirar tan llargs com eren, amb els fusells a les mans, per si les coses es torçaven, i després es van tapar amb els sacs de tal manera que ningú pogués sospitar que a Castelló entrarien dos fugitius republicans.

—Si ens enxampen us podeu fer els morts —va bromejar en Salvador mentre s'humitejava els llavis i es preparava una cigarreta—. Intentaré anar tan de pressa com vulgui el ruc. Em sap greu pel vostre amic, de veritat, però no el podem obligar pas.

Com que no van dir res, el tio Salvador va estirar les regnes amb decisió. El carro va avançar pels camins terrossos dels camps de tarongers fins que va entrar per la carretera que vorejava la basílica de la mare de Déu del Lledó. Si els dos soldats haguessin pogut treure el cap entre els sacs haurien vist el temple obert i mig saquejat, i més enllà del camí, una filera de canons republicans preparats per a un possible atac. El trajecte se'ls va fer llarguíssim i incòmode, extremament calorós, i per una inexplicable precaució fins i tot es van controlar les ganes de tossir, esternudar i gairebé respirar. Ningú de Castelló podia sospitar que el tio Salvador entraria amb un parell de desertors. Ningú, dels pocs valents que rondaven pels carrers, li va dir res. De seguida que el carro va arribar davant de casa, va avisar sa germana i la neboda perquè l'ajudessin a entrar els dos homes amb rapidesa i discreció, sense que fossin vistos per ningú.

Entre capsos i mantes els va semblar que ho aconseguirien, encara que tant en Joan com l'Enric van ensopagar diverses vegades pels nervis i les presses. Finalment van entrar a la casa, i van anar directe a una habitació del fons que estava gairebé a les fosques. De seguida els van venir a saludar les dues dones, que se'ls van mirar amb els ulls brillants i emocionats, com si contemplessin un parell d'herois arrencats de la mort.

La Isabel i la Maria els van semblar amables i silencioses, rigorosament vestides de negre, conscients que es jugaven la vida acceptant aquells incòmodes hostes. Ràpidament van amagar els fusells i els uniformes, dels quals en van fer un farcell que va desaparèixer dins un bagul, tancat amb pany i clau. Fins que la guerra no es decidís havien de passar per llauradors locals, i era convenient que cap soldat del seu destacament els reconegués. Van acceptar d'estar-se una temporada pràcticament aïllats, sense sortir d'aquelles parets blanques i antigues. S'oferiren per ajudar en les tasques domèstiques, jugar a cartes amb les dones i en Joan, fins i tot, cantava cançonetes per alegrar-los la tristor que els dominava des de feia massa temps. Les hores llargues donaven per explicar-se la vida i amanir-la segons la necessitat. L'Enric va confessar amb certa vergonya que provenia d'una família adinerada, els Senillosa de Girona, i que tenia tres germanes, i que el seu pare havia fet tots els possibles perquè no hagués d'anar a la guerra. Però es veu que eren tantes les baixes que corria el rumor que la República allistaria nois de quinze anys per defensar el front de l'Ebre. En Joan també va confessar que era fill únic, de família treballadora, i que trobava

molt a faltar els pares i la seva gossa, que es deia Xita. Els dies següents van ser plujosos i avorrits com una primavera segrestada. Per passar l'estona s'explicaven la vida abans de l'horror de la guerra i si podien menjaven una mica de les quatre coses que donava el camp i les poques que aconseguien de l'estraperlo.

En aquesta situació van passar dies i setmanes, fins que van perdre la noció del temps. No obstant això, la nova rutina els va permetre una pau que sabien que no duraria per sempre. De moment havien evitat el front, i encara que la casa els queia al damunt i haurien sortit corrent al carrer, estaven sans i estalvis. De tant en tant observaven el que passava a fora des de les finestres de la cuina. Es percebia una tensió que anava creixent a mesura que avançaven els dies. Els soldats republicans del general Rojo controlaven que tot seguís en ordre, en una frenètica i incessant activitat pròpia d'un formiguer. Si no haguessin desertat probablement rondarien per allí, esperant d'entrar en combat. En Salvador els informava de les novetats que escoltava d'uns i altres. Deia que, delatats pels mateixos veïns, n'havien afusellat uns quants de la Falange, per odís personals i un bocí de pa. Les notícies que arribaven del front eren dramàtiques per als interessos republicans. Els nacionals amenaçaven d'investir-los des del nord per dividir el territori, encara a mans del govern. Un govern que anava fugint i reculant des de feia mesos, intentant guanyar un temps que es temia perdut. Els dos fugitius intuïen que les seves vides seguien i seguirien en perill durant molt de temps. Mentre en Joan demanava a Déu que l'ajudés a no perdre l'esperança, l'Enric preferia flirtejar

amb la neboteta d'en Salvador i maquinari com tornaria a casa seva viu i d'una sola peça.

Un matí van notar més moviment i crits dels habituals, fins i tot van sentir els motors dels avions de la Còndor. Tot apuntava que patirien un atac dels franquistes amb l'ajuda dels alemanys, i per això als soldats se'ls va veure dalt dels camions preparats per entrar en combat. Quan es pensaven que tindrien unes hores de tranquil·litat, un destacament va colpejar-los la porta. Ho van fer amb insistència i sense importar-los el soroll i el sobresalt que provocarien. Va ser la Maria la que es va atrevir a obrir-los. Quan va preguntar qui eren, els soldats només van contestar que buscaven un tal «tio Salvador», que els havien dit que vivia allí. Ella va mirar son germà i va estar temptada de jurar i perjurar que s'havien equivocat de casa, però ell la va agafar del braç i li va xiuxiuejar que enganyar-los seria pitjor, que si trucaven a la seva porta era perquè això ja ho sabien. El soldat va repetir la pregunta i va esperar que algú contestés. Finalment en Salvador va obrir i els va oferir un dels seus somriures de murri, amb les mans aguantant-se la panxa, com si no tingués res a amagar, tret d'un roc a la faixa.

—Salvador, dieu? No. Mon pare ja no hi és. Va morir al principi de la guerra, de vell, per a sort seva. Ara aquí només hi visc jo, i a vegades m'hi acompanya ma germana.

—No et busquem pas a tu, vell xerraire, sinó un parell de desertors que ens han dit que amagueu. —El soldat va allargar el coll per si podia veure res de sospitós des del rebedor.

Ni ell ni ella van badar boca a l'espera del que decidís fer el soldat. El silenci es va perllongar durant uns segons eterns, plens d'incerteses i tensions. Finalment, el soldat va ordenar que els deixessin passar amb tres companys més perquè volien escorcollar la casa. Quan en Salvador va intentar interposar-s'hi, un dels soldats va empènyer-lo cap endins amb tanta contundència que va ensopegar i va mig caure a terra. La germana va fer un crit i la seva filla va córrer a ajudar-lo. Un dels soldats va apuntar-los amb l'escopeta i els va demanar que no es moguessin ni un centímetre fins que no acabessin la feina. Mentrestant, el que havia picat a la porta va tornar a insistir que buscaven un parell de desertors republicans, i que els havien assegurat que s'amagaven en aquella casa.

—M'és igual si no m'ho vols dir, pagès mentider—va exclamar el soldat—. Endueu-vos-el fora i mireu bé totes les habitacions.

En Joan i l'Enric havien sentit perfectament la conversa i s'ocultaven com podien a l'armari, entre la roba i unes mantes velles. Els soldats no van trigar gaire a entrar a l'habitació. Van regirar-ho tot sense miraments. Després van fer el mateix amb l'armari; el van buidar tirant la roba a terra fins que al fons, mig a les fosques, van topar amb dos homes vestits de llauradors que clarament s'amagaven. La descoberta va generar una sensació de terrible vergonya, i cap dels dos va ser capaç de dir res. L'Enric va estar temptat de saltar damunt dels homes i sortir corrents abans no li desapareixin per l'esquena, però el braç prudent d'en Joan el va aturar de cometre una temeritat amb nul·les opcions d'èxit.

Un dels soldats va avisar immediatament el seu superior que havien trobat els dos desertors. Mentre l'Enric dubtava si defensar-se amb els punys, en Joan va preferir alçar les mans i no oferir resistència. Es van pensar que els afusellarien allí mateix, a sang freda, per advertir tots aquells que s'estiguessin rumiant desertar de no fer-ho. De moment, el soldat que els estava apuntant els va ordenar que sortissin a poc a poc de l'armari. Tots dos van mantenir les mans alçades, en silenci, i van travessar la casa per sortir al carrer. Feia molts dies que no els tocava l'aire xafogós de l'estiu, i en certa manera van agrair el canvi, tot i que suposava haver caigut arrestats pel seu propi bàndol. En pocs minuts la notícia va córrer com la pólvora per tot Castelló. A la Isabel i la Maria també les van fer fora de casa. El tio Salvador va intentar convèncer els soldats que estaven arrestant les persones equivocades, que aquell parell eren amics seus de tota la vida, que l'ajudaven a collir taronges, i que si s'amagaven a casa seva era perquè tenien deutes de joc amb uns falangistes. Els soldats no se'l van ni escoltar perquè més d'un els havia reconegut, i el van amenaçar que si no callava acabaria amb un tret a la temple. A l'Enric i en Joan els van obligar a posar les mans sobre el cap i a seguir el camí polsegós que els van indicar. En realitat no se'ls va fer estrany tornar a estar envoltats de soldats republicans, tot i que en aquesta ocasió ho feien com a desertors detinguts. Així que va arribar el camió, els van fer pujar i els van dur a la presó provincial. Després de poc més de cinc minuts, van baixar davant la porta i els van conduir directament a l'esplanada del pati.

Allí, diversos soldats custodiaven l'edifici amb els fusells al braç. Un d'ells, llarg i prim, que duia uns papers a les mans, els va demanar sense gaire simpatia que s'identifiquessin.

—Juan Gual Torres i Enrique Senillosa Vila. —El soldat va repetir els noms, que va apuntar en llapis, i després els va comprovar en una llista que va amagar-se doblegada a la butxaca dels pantalons—. Suposo que saben que estan detinguts per deserció. Se'ls jutjarà en les properes hores i se'ls aplicarà oportunament la sentència que s'escaigui. Ara ja poden passar. I un consell. Els recomano que busquin lloc a l'ombra, avui fa molta calor al pati.

El soldat era tan prim i lleig que no van saber si la ganyota que els va fer corresponia a un somriure o a un menyspreu. Davant d'aquella ambigüitat, l'Enric va estar a punt d'insultar-lo, però la mirada del seu company el va aturar una vegada més. Amb una lleugera empenya els van fer passar a dins, entre els murs de pedra que els limitaven la llibertat. A l'ombra van trobar-se una munió de presoners amuntegats, ajaguts per terra, avorrits, acalorats i morts de gana i de set. La majoria eren nacionals bruts i ferits, algun estranger perdut i uns quants desertors com ells. Inconscientment van buscar cares conegudes, sobretot la d'en Baró, i els va costar una bona estona identificar-lo: tal com temien, també era allí, presoner i molt desmillorat respecte a la darrera vegada que l'havien vist. Tenia la cara inflada i vermella, lleugerament sangonosa, com si hagués rebut una brutal pallissa de la qual n'hagués sortit viu miraculosament. Duia la mà esquerra embolicada amb una bena

gruixuda que gairebé no li deixava veure els dits. S'hi van apropar a poc a poc, com si tinguessin por que fugís corrents.

—Veig que tu tampoc no ho has aconseguit —va sentenciar en Joan alçant les celles.

En reconèixer aquella veu, en Baró va aixecar el cap i se'l va mirar aterrit, paralytat, amb els ulls aigualits i inexpressius.

—Ens has delatat tu? —va preguntar-li l'Enric sense embuts. No va esperar la seva resposta per ensenyar-li el puny—. Seràs desgraciat! Tu els has dit on ens amagàvem?! Tu els has parlat del tio Salvador! Ningú més ho sabia!

L'Enric va agafar en Baró per la camisa de l'uniforme i el va amenaçar de trencar-li la cara. La seva agressivitat de seguida va aixecar l'alerta entre els vigilants, que, sense voluntat d'intervenir, es van acostar tímida-ment i els van exigir calma i silenci. En Baró va ofegar un gemec i va intentar allunyar-se d'ells, sense gaire fortuna.

—Tu no t'escaparàs d'aquí sense donar-me una explicació! —va increpar-lo l'Enric, que, en prendre'l pel braç, es va adonar que duia la mà embenada—. Què t'han fet? T'han aixafat la mà sota la roda d'un camió?

Al noi li van tremolar els llavis abans no va respondre.

—M'han torturat fins que m'han obligat a parlar —va alçar una mica la mà ferida.

—Mira que t'ho vam dir, que vinguessis amb nosaltres —va recriminar-li en Joan, molest, però amb un to més conciliador.

—Sí. Et vam avisar que sol no te'n sortiries. I tu ni cas!

L'Enric es va fixar novament en l'embenat i després el va travessar amb la mirada.

—És mentida. Això t'ho has fet tu mateix. —En Baró va fer una passa enrere—. No és el primer desgraciat que prova de disparar-se a la mà, a l'esquerra, perquè l'enviïn a l'hospital militar. —Va somriure amb malícia—. Llàstima, a aquestes altures de la guerra els coronels ja no s'ho empassen. S'ha de ser idiota —va riure amargament l'Enric.

En Baró va abaixar el cap i va fer intenció d'allunyar-se d'ells.

—No marxis tan de pressa, company. Ets tan desertor com nosaltres, però tu, a més, també ets un covard delator! Què et pensaves que et donarien per dir-los on ens amagàvem? Una medalleta? Un caramolet? Et mataré!

Les paraules punyents d'en Senillosa els van arrossegar cap a la zona més assolellada, on queia foc del cel i la polseguera els obligava a tancar els ulls. En Baró es va desfer d'aquelles mans que volien agredir-lo i va arrencar a córrer sota l'atenta mirada dels vigilants.

—Deixa'l estar, Enric! —va demanar en Joan—. Fer-li mal empitjorarà la nostra situació. —Va observar els murs d'aquell pati—. Veig difícil poder escapar-nos d'aquí sense que ens clavin un tret, o sigui que és millor que ens empesquem una bona història per a quan ens jutgin.

—Quan ens jutgin? No em facis riure. Primer ens obligaran a cavar la nostra tomba i després ens afusellaran. Aquesta serà la sentència del nostre judici.

En Senillosa parlava seguint encara els moviments d'en Baró per l'esplanada.

—I si diem que ens hem escapat per amor?

L'Enric no estava gens interessat a escoltar-lo.

—En realitat, tu sí que has anat darrere la Isabel. Podem dir que tant tu com jo estàvem enamorats d'abans de la guerra; que tu t'havies promès amb la Isabel i jo amb una amiga seva, i que ens pensàvem que els nacionals les tindrien detingudes i per això ens vam escapar, tu per estar amb ella i jo per ajudar-te, sobretot després de saber que la meva havia mort en un bombardeig.

—Quina història més estúpida. Com vols que se la creguin?

—Tu encara no coneixes els meus mètodes de persuasió. Segur que el tio Salvador ens segueix el joc —va somriure en Joan per treure una mica de gravetat a l'assumpte.

—Potser a hores d'ara ja l'han afusellat, i a les noies les han violat unes quantes vegades.

—Tens raó, és una porqueria de pla, però de moment no se m'acut res millor.

—Ei. Jo sé una manera de salvar la pell.

Un presoner amb l'uniforme dels nacionals se'ls va acostar sigil·losament. Se'ls va mirar amb uns ulls plens d'arrels vermelloses i els va parlar suaument sense deixar de controlar els passejos dels que vigilaven.

—Si voleu salvar-vos, heu de fer-vos de la Falange i esperar uns dies, potser unes hores.

—Què vol que esperem? —va rondinar l'Enric—. A nosaltres no ens queda temps. Demà al matí ens pelaran i adeu-siau.

El presoner els va observar amb la cara impertèrrita i els va ensenyar sota la camisa una cartera negra amb uns carnets.

—Sé de què parlo. És qüestió d'hores que assaltin Castelló. Quan això succeeixi només tindreu dues opcions: o us passeu al bàndol nacional o sou homes morts.

—No m'interessa gens la vostra propaganda —va respondre en Joan donant-li l'esquena—. I tampoc està tan clar que guanyin.

—Esperi un moment —va acostar-se l'Enric—. Vol que ens fem de la merda aquesta? A canvi de què?

El soldat va mantenir el seu rictus impertorbable, amb els ulls injectats en sang.

—La caiguda de la ciutat és imminent, creieu-me, i la victòria final és molt a prop. Franco manarà amb puny de ferro aquest país, i més us valdrà estar a favor seu. Quan entrin, la gent farà qualsevol cosa perquè no la detinguin, i un carnet de la Falange amb certa «antiguitat» us obrirà totes les portes.

—Falsificat, i no es notarà gens! —se'n va burlar en Joan.

—En realitat el que comptarà seran les intencions. Però vosaltres mateixos. Com que m'han dit que sou desertors, he pensat que ja no hi creuríeu gaire, en la república, sobretot ara que estem a punt d'acabar la guerra.

—Encara no m'ha dit a canvi de què... —En Senil·losa s'hi va acostar molt, fet que va incomodar l'home per primera vegada.

—Serem raonables, no pateixis. Si a tu et va bé, a nosaltres encara ens anirà millor.

Només en aquesta darrera sentència el seu rostre va insinuar un lleuger somriure, sorneguer i fosc, rere el nas punxegut.

—Jo no falsifico carnets, però si de veritat us interessa pregunteu per en Vicent Roig i digueu-li que veniu de part d'en Marcos. Si en sortim victoriosos, com així espero, veniu-nos a buscar que us donarem feina.

En Joan s'hi va mantenir distant, tot i que va sentir perfectament les seves promeses. Després, el soldat se'n va anar sense obrir la boca, arrossegant els peus pel pati i deixant enrere un rastre de pols.

Van suportar la tarda al ras, buscant les ombres i esperant una sopa insulsa amb una gana desaforada. Els van repartir en cel·les diferents, totes infectes, i en Joan va perdre de vista en Senilloso, i també en Baró. Només aquell home que els havia temptat amb els carnets li va passar per davant un parell de vegades buscant ànimes febles. Els guàrdies no els van informar de res. Per no saber, no sabien ni quin dia era. Calculaven que devien estar entre el 13 i el 14 de juny, i precisament aquella nit no va ser una nit qualsevol. Els va semblar que la majoria de soldats marxaven i abandonaven les armes. També van sentir remor de camions i avions que van trencar el son dels més porucs. No sabien si passava alguna cosa de veritat o només s'ho imaginaven. En Joan es va adonar que la gent parlava en veu baixa, com si tinguessin por de despertar el destí que els esperava.

La claror del dia va arribar finalment amb la notícia: pel que cridaven alguns presoners, entre esporuguits i

excitats, els nacionals havien entrat triomfalment a la tarda i de seguida havien ocupat els principals carrers de Castelló sense cap tipus de resistència, més aviat el contrari. Deien que al principi la gent havia sortit tímidament de casa seva i que només els més agosarats s'havien atrevit a plantar-se davant dels camions fent la salutació feixista. Els mateixos soldats havien obert la majoria de les cel·les, com la d'en Joan, que al principi va sortir desorientat, sense avenir-se que ja no els controlaven els republicans, i que justament per això disposava d'un petit marge de temps per preparar-se per al control dels vencedors.

La majoria de presos van saltar les tanques i es van fondre entre les ombres dels carrers, encara frescos a aquella hora del matí. La confusió es va escampar com una taca d'oli. Sense poder identificar cap dels seus companys, en Joan va aconseguir sortir de la presó provincial, incapaç de racionalitzar el que allò suposava. Mentre la majoria d'homes fugien sense rumb, ell es va disposar a buscar l'Enric per proposar-li tornar a casa del tio Salvador. Però no el va trobar. Va creure que seria capaç de recordar el camí, més o menys, sense haver de preguntar-ho a ningú. No volia aixecar sospites ni deixar cap testimoni de la seva breu visita a la presó. Per sort, no anava vestit de soldat; així li seria més fàcil passar per un simple ciutadà. Va pensar que a aquelles hores ningú passejaria pel carrer sense una causa major. Tot i així, va sentir una forta remor no gaire lluny d'allí, en el que calculava que seria el centre de la ciutat. Va estar temptat de fugir en la direcció contrària per buscar novament els camps de tarongers

i amagar-se a l'alqueria, almenys fins que aparegués per allí en Salvador. De moment, l'única idea que tenia clara era que volia sobreviure a la situació. Va perdre's pels carrerons més discrets i ombrívols, i atret per la curiositat es va deixar guiar per aquella remor de gent que cada vegada sentia més a prop. Un parell de cantonades després, en un racó, rere una petita placeta, va sentir algú que cridava. Hauria fugit corrents si no fos perquè li va semblar que era la veu de l'Enric. Va treure el cap a poc a poc per la cantonada i va comprovar que, efectivament, era ell, que discutia acaloradament amb un Baró atemorit. Mentre en Joan dubtava d'avisar-los, l'Enric va treure una pistola i va disparar a sang freda sobre el noi, que es va desplomar a terra sense ni tan sols gemegar. En Joan va trigar uns segons a reaccionar, pel soroll del tret i per l'escena que acabava de presenciar. Arrossegant-se per la paret, es va amagar al primer portal que va trobar. No estava segur que l'Enric l'hagués vist, i va esperar sense moure's ni respirar. Va sentir com llençava l'arma a terra i fugia corrents. Després, un llarg silenci. En Joan no va poder suportar la situació, i tement que encara el farien còmplice o culpable de l'assassinat si algú el trobava a prop del cos d'en Baró, es va afanyar a sortir d'allí tan de pressa com va poder, sense treure's del cap la imatge del pobre noi caient a terra, ni el soroll del tret, que es repetia una vegada i una altra dins del seu cervell. Es va adonar que es marejava, que les cames li tremolaven i que tot el món li rodava davant dels ulls. Va seguir endavant com va poder fins que la remor llunyana es va convertir en uns crits eixordadors. Quan, recolzant-se en les parets

i els fanals, en Joan va sortir a una avinguda més ampla, va trobar-se de nassos amb la desfilada triomfal dels nacionals que saludaven dalt de camions i tanquetes mentre la gent els victorejava amb la mà alçada, suplicant-los que, per Déu i per Espanya, els donessin un tros de pa.